

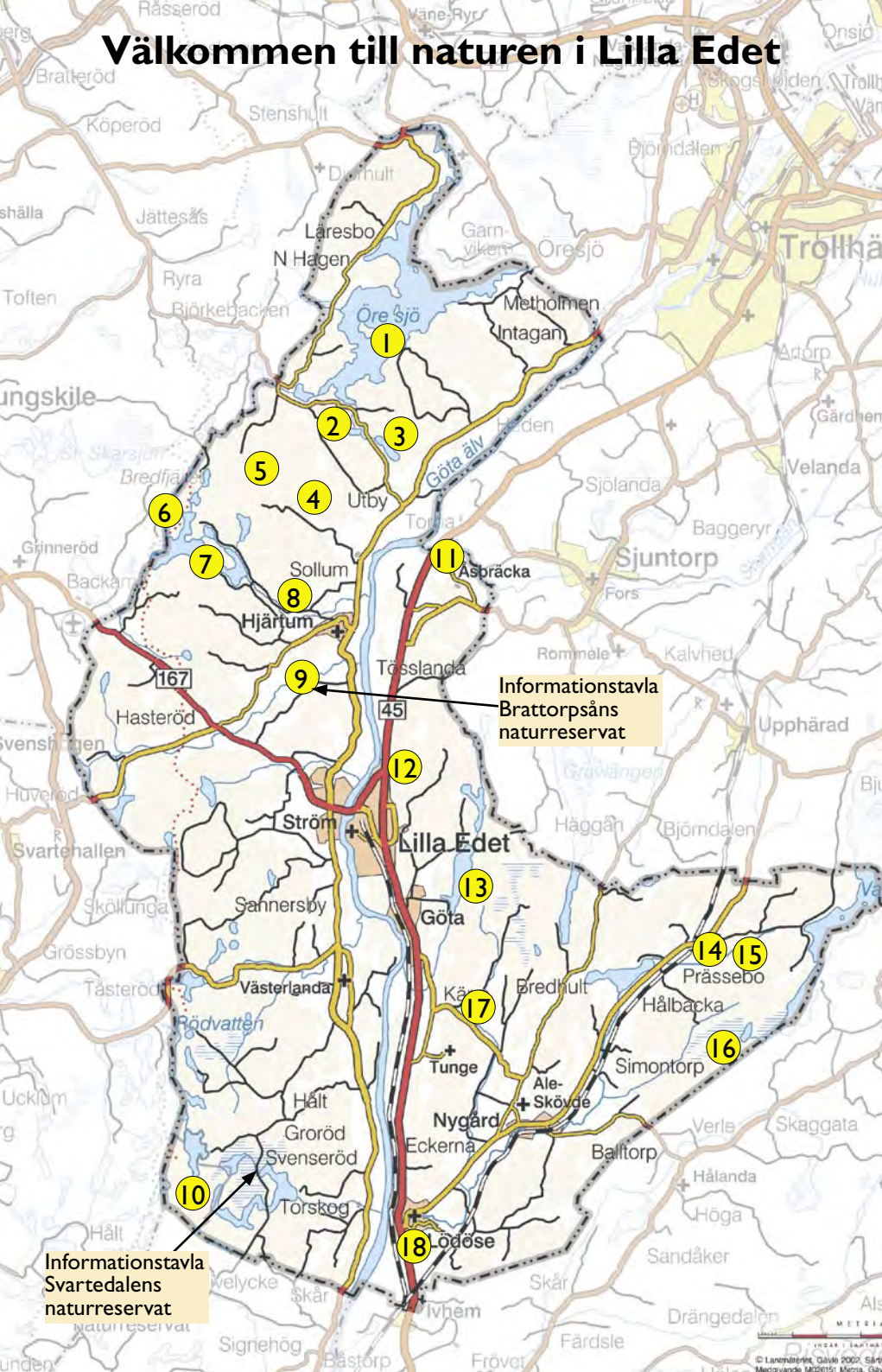
LILLA EDETS
KOMMUN

Välkommen till naturen i

Lilla Edet

Välkommen till naturen i Lilla Edet

Informationstavla
Brattorpsåns
naturreservat

Informationstavla
Svartedalens
naturreservat

Innehåll

Kartpos.	Sid.
Kort om naturen i Lilla Edet	3
1 Öresjö.....	5
2 Örstadbukten	6
3 Långsbergen.....	7
4 Valdalsbergens naturreservat.....	8
5 Valdalsjöns naturreservat	9
6 Bredfjällets naturreservat.....	10
7 Väktorområdet.....	11
8 Sollumsån.....	12
9 Brattorpsån.....	13

Kartpos.	Sid.
10 Svartedalens naturreservat	14
11 Slumpåns dalgång och Åsbräcka...	15
12 Prässebergen.....	17
13 Kring Rysjön.....	18
14 Prässebo, Kulturmarker vid Lunden .	19
15 Prässebo-Iglasjön	20
16 Storemossen i Prässebo	21
17 Barsjön.....	22
18 Lödöse-Pingstalund, Gärdaån och Spetalsbegen	23

Utsikt mot Hjärtum från Prässebergen.

Kort om naturen i Lilla Edet

Geologi

Geologin inom Lilla Edets kommun kännetecknas av sin sprickdalsterräng, som dominerar landskapsbilden i Göta älvdalen.

Dessa sprickdalar är mycket gamla, även i ett geologiskt tidsperspektiv, över 1000 miljoner år och har därför i mycket bestämt traktens utseende under lång tid.

Bergarternas betydelse för vegetationen beror främst på om de är lättvittrade eller inte, men även typen av bergart påverkar.

Generellt dominerar svårvittrade och samtidigt sura bergarter, vilka inte motstår den sura nederbörden. Detta har gett försurade och biologiskt utarmade sjöar och skogsmarker i stora delar av kommunen.

Områden med rik förekomst av basiska bergarter motstår försurningen och leder i allmänhet till en mark rik på näring. Sådana områden framträder genom en mer varierad växtlighet, i form av örter och gräs och rik förekomst av ädla lövträd.

Istiden

Vad som också har mycket stor betydelse för landskapets utformning är naturligtvis istiderna, varav isen från den senaste smälte bort för ca 11 500 år sedan i dessa trakter. Rester återfinns vi idag i form av grusförekomster på främst Bohuslänsidan men även det tunna moränskikt som skogsmarken ofta består av, är avsatt av isen. Stora delar av kommunen har också varit täckta av havet och där är jordarten numera oftast mäktiga leror.

Idag finns det mycket i landskapet som vittnar om denna tid, hållar slipade av isen, jättegrytor, av havet svallade bergsluttningar, de mäktiga lerorna i dalarna med sitt ibland salta grundvatten, skal från havslevande snäckor. I djupa sjöar som Öresjö finns ännu levande s.k. ishavsrelikter, i form av små kräftdjur.

Vegetation

Vid 1900-talets början kan man se att landskapet nästan helt saknade barrträd, särskilt i de älvnära delarna. Det som idag är barrskog var oftast betesmark på den tiden. Ännu idag ser man spåren i form av enbuskar och stengärdsgårdar inne i skogen. Det mest påfallande inslaget i kommunens natur nu är den relativt rika förekomsten av ek, som helt kan dominera i branta sluttningar oftast i form av relativt småvuxna s.k. ”krattekar”. Vid foten av de många branta sluttningarna finns ofta en lite rikare lövskog, i övrigt domineras våra skogar av planterad gran och tall. Nämnda

Jättegrytor på Prässeberget.

ekförekomster hyser rik biologisk mångfald med en mycket rik lavflora med många sällsynta arter. Ett speciellt florainslag som bör ägnas särskild uppmärksamhet är hedjohannesört. Denna växt har sin huvudsakliga förekomst i landet i vår kommun samt angränsande Svartedalen.

Hedjohannesört

Inbjudande sandstrand.

1 Öresjö

Den örrika sjön är som gjord för utflykter med båt eller kanot, men även för de landburna finns flacka grus- och klippstränder som inbjuder till bad och utflykter. I sjön finns storlom så undvik att störa dess låglänta häckningsöar. Har man tur kan man bli vittne till fiskgjusens jakt på dagens lunch. Den patrullerar systematiskt ovan de grunda vikarna på spaning efter en lämplig fisk att fånga. Får den syn på något så ryttlar den en stund för att ställa in siktet innan den snabbt sänker sig och med klorna greppar fisken.

Vassrik vik.

Kanadagäss betar vassarna ganska hårt och även skarven har hittat hit. Sjöns vatten är rent och inte särskilt påverkat av försurningen p.g.a. att det i omgivningarna finns basiska bergarter och skalrester i marken från tiden när havet täckte området. I vattnet finns många spännande vattenväxter. Försök hitta vattenaloe vars vita blommor sticker upp ur vattnet under juli-augusti i viken som kallas Nybyggesjön (se kartan nästa sida).

Det finns bara honväxter i Sverige men den sköter fortplantningen genom att det bildas dotterplantor i bladspetsarna. I Öresjö finns många olika fiskar som den fiskeintresserade kan försöka fånga, naturligtvis har man fiskekort.

Leta efter: vattenaloe, spikblad.

Spana efter: storlom, fiskgjuse, storskarv, fisktärna m.fl.

2 Örstadbukten

Där den slingrande grusvägen mellan Utby och Uddevalla gör några skarpa krökar intill Öresjö finns en parkeringsficka. På andra sidan vägen finns ett biotopskyddsområde med ängsgranskog.

I den branta sluttningens nedre delar tränger mineralrikt vatten ut och bildar små källområden. Här är floran mycket rik med myska, särläka, skogsvicker, tandrot, vätteros och i juni ligger lökdoften tung från ett utbrett bestånd av ramslök.

Här finns också skirmossa och ovanliga svampar. Det finns ingen stig så trampa försiktigt i den blöta marken så att senare besökare också kan få njuta av blomsterprakten.

Leta efter: särläka, skirmossa.

- 1 Koön
- 2 Vattenaloe i Nybyggesjön
- 3 Örstadbukten
- 4 Askag, rikt fågelliv

Bronsåldersröse.

3 Långsbergens naturreservat

Nordväst om Utby finns detta område med typisk "Hjärtumsnatur", det vill säga markerade höjder med olikåldrig blandskog på ganska magra marker. Det medför att träden ofta är senväxta och att fåltskiktet domineras av lingon och blåbärsris. Branta bergssidor domineras av ek och en fläckvis rikare flora med blåsippa och i blötare partier rikkärrsväxter. Från Pikstensröset som är ett imponerande bronsåldersröse, har man en underbar

Sjö på Långsberget.

utsikt över den mäktiga Göta älvdaalen. I området finns flera små sjöar som speglar omgivningen lugna dagar. Vid Getlycke kvarnvatten kan man finna ag och den vackra klubbstarren.

Leta efter: kambräken vid Idas källa.

1 Pikstensröset, **2** Klubbstarr, **3** Kambräken vid Idas källa.

Skogsvicker.

Gräsull.

4 Valdalsbergens naturreservat

Detta är ett fantastiskt fint och mycket rikt skogsområde med mycket varierad natur. Här finns Valdalsens naturreservat men även ett antal mindre områden som är skyddade genom biotopskydd eller naturvårdsavtal. Dalen avvattnas åt öster via Valdalsbäcken, som fylls på från ett flertal källområden som ofta har en rik flora. I vattnet pilar små öringar omkring, ska man få se dem måste man gå fram mycket försiktigt. Vid foten av sluttningen och här och där i området finns ängsgranskog, där är marken täckt av blommande örter och högvuxna skogsgräs. Längre upp i sluttningen dominerar moss- och lavklädda ekar, en del av ansevärd ålder. På platån finns det gammal olikåldrig luckig skog och där är marken fattigare med hållar och blåbärris. Djurlivet är rikt med tjäder, järpe och nattskärna, området hyser mer än 25 rödlistade arter vilket även i ett nationellt perspektiv är oerhört rikt.

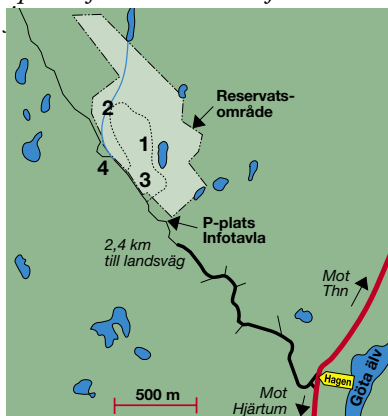
Leta efter kärllväxter: blåsippor, sårläka, dvärghäxört, vippvedel, skogsvingel.

Lavar: skrovellav, lunglav, mussellav, västlig njurlav m.fl.

Mossor: skirmossa, dunmossa.

Svampar: gul taggsvamp, brödtaggsvamp, blåtryffel.

Spana efter: nattskärna, tjäder,

1 Sårläkalkungsmynta, 2 Skogsvingel, 3 Fjällig taggsvamp, 4 Gräsull i diket.

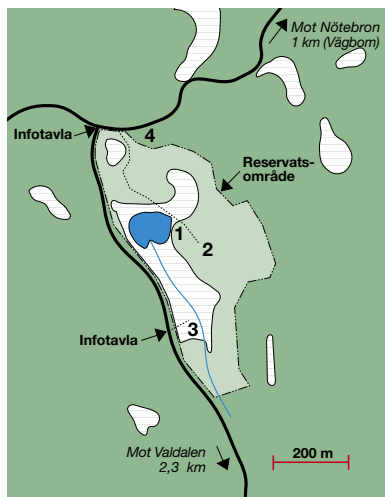
Här finns skogsrädet.

5 Valdalsjöns naturreservat

Denna lilla pärla är väl värd ett besök. Det klara vattnet har en grön ton som är mycket ovanlig i så små sjöar. Den botaniskt intresserade finner en mängd spännande arter. I det södra rikkärret blommar ängsnycklar tillsammans med jungfru Marie nycklar i slutet av juni. Här finner man även snip eller tuvsäv, nål- lopp- och knagglstarr men också speciella mossor som purpurvitmossa, guldspärrmossa, krokmosor och kormossa. Själva sjön omges av en smal zon med ag, stränderna är delvis gungflyn med rika förekomster av kärrspira, en brygga är anlagd som ger möjlighet att se ut över vattenytan. Bävaren har byggt dämmen på flera ställen och om man är försiktig kan man få se den idoge byggmästaren. En anlagd stig från vägen i väster tar besökaren upp till berget nordost om sjön, där man har en underbar utsikt över omgivande landskap.

Leta efter kärlväxter: jungfru Marie nycklar, ängsnycklar, ag, kärrspira, klubbstarr.

Spana efter: bäver och hans byggen.

1 Bäverhydda, 2 Utsiktsplats, 3 Rikkärr, 4 Långsvingel.

Erik Ingvars bro.

6 Bredfjällets naturreservat

Reservatet består av en högplåt med spontant uppkommen skog på den tidigare ljungheden, i området finns fortfarande ett antal torpställen och torpruiner kvar som minner om en tidigare epok.

Röd flugsvamp.

Bohusleden går genom området men också ett antal markerade vandringsstigar, de flesta på Uddevallasidan (Norra fjället). Den gamla tidens brukande med fågator, små slätterängar m.m.gav upphov till en speciell flora som delvis finns kvar, Vargefjället är ett mycket fint exempel med rika slätter och beteshagar.

Lämpligen kommer man till Bredfjällsreservatet från Hjärtum och Väktorsområdet. Kör förbi L. Väktor till bilvägens slut.

Leta efter: den giftiga skelörten, mästerrot.

Spana efter: tjäder, tofsmes, svartmes, talltita, lo och varg.

Lille Väktor.

7 Väktorområdet

Här finns fina möjligheter att njuta av den vackra Hjärtumsnaturen, ett antal vandringsleder finns i området.

I sjöarna kan man se storlom vars rop på våren hörs vida omkring.

Markerna bjuder en fläckvis rik flora och många sköna vyer ut över sjöarna.

Väktorområdet nås lämpligast från Hjärtum.

Vinter på Lyseberget

Lingon.

Här trivs flodpärlmusslan.

8 Sollumsån

Det här är ett av Göta älvs finaste biflöden med mycket omväxlande miljöer. Från utloppet i Lille Väktor tar den sig ner till älven i ett antal fall, forsar och mer lugnflytande delar. Nedanför Sollums kvarn, som nu är vattenkraftverk kan man studera laxarnas lek. Här finns också en samling riktigt gamla grova ekar. Åns sidor är i nedre delen kantade av lummig lövskog med en rik flora. På några ställen betar djuren och där finns en fin ängsflora. Ett flertal vackra fall och forsar finns efter hela sträckan och vid änghagen finns ett kvillområde (=ån delar sig i flera armar). I ån finns rikligt med flodpärlmussla, som man lättast ser på sträckan norr om torpet Fridhem. En sevärdhet som man ska hålla ögonen öppna för är kungsfiskaren som av och till häckar här. Denna fågel, som skimrar i blått,

turkos, rostrött och med knallröd näbb, är bland det mest färgsprakande man kan se i svensk natur.

Spana efter: lekande laxar och flodpärlmusslor.

Fallet vid Validen.

Kungsfiskare.

Foto: Per-Magnus Åhrén

9 Brattorpsåns naturreservat

Söder om Hjärtums by ligger denna pärla bland kommunens naturreservat, en P-plats med informationstavlor finns efter vägen som går till Törresröd.

Som de flesta av biflödena till Göta älv, är åns nedre lopp djupt nedskuren i omgivande lerjordar. Ravinsidorna är mestadels täckta av frodig lövskog förutom i de delar som fortfarande betas. I området nära mynningen kan man se ett antal stora hagmarksekar, tyvärr inte ”drottning Kristinas ek” som lär ha försvunnit på 1960-talet. Här finns också

”Hjärtums torva”, en markerad kulle som ån tidigare omflutit. Under årets alla delar kan ett besök vara givande men allra vackrast är det i lövsprickningstiden när marken är täckt av vitsippor, svalört, vårlök och fågelsången är som intensivast. Här kan man se juvelen bland svenska fåglar, kungsfiskaren på väg till en lämplig gren för att spana in sin fångst. Den långstjärtade forsärlan, strömstaren, flera arter hackspett, skogsduva, stjärtmes, stenknäck, fiskande häger och skrakar är andra spännande fåglar man kan stöta på. Bävaren har flera hyddor i strandkanten och spår från hans verksamhet finns överallt. Det finns inga stigar men rådjur och älg har sina vägar i området och dessa kan också passa besökaren.

Spana efter: bäver, forsärla, kungsfiskare, strömstare, lekande laxar.

Leta efter: strutbräken, brudborste, ängsruta.

Bäverspår

Ö i Stendammen.

10 Svartedalens naturreservat

Detta är ett mycket stort naturreservat som vi delar med Kungälv och Stenungsunds kommuner. Det tidigare hedlandskapet präglas nu av skogar och ett stort antal sjöar. Här finns mycket att upptäcka, i den centrala delen kan man uppleva vildmarkskänsla men det finns också många fina stigar att vandra. Den stora mängden sjöar är populära bland sportfiskare. Man kan också ta sig fram med kanot även om det blir en del lyft mellan sjöarna.

Ett måste är Torrgårdsvattnet, här har försurningen fått fritt spelrum, då sjön är så kallad referenssjö. Andra sjöar kalkas men inte denna. Följden är ett fantastiskt siktdjup på 15-18 m, en följd av de få och relativt långsamma livsprocesser som klarar den sura miljön. Spana in blad och grenar på botten som bryts ner mycket långsamt.

Vattnet är nästan medelhavsblått och inbjuder verkligen till bad.

Spana efter: tjäder, sparvuggla, pärluggla och spår, kanske efter varg och lo!

Stilla flyter Slumpån.

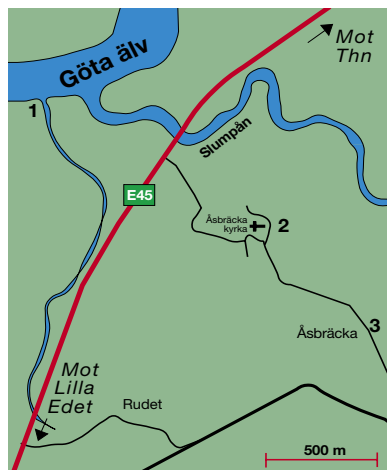
1 | Slumpåns dalgång och Åsbräcka

Närkontakt med Slumpån får man bäst via båt eller kanot, då kan man stöta på vackra växter som den pampiga gula svärdsiljan och lite udda som pilblad.

Dalgången är annars främst en av de vackraste av Göta älvs biflöden. Detta kommer sig av att man tydligt kan se de av vatten och skred utbildade formerna i landskapet.

Besksöta.

1 Flaskskred, 2 Rik flora, 3 Fridlyst ek.

Flaskskred, pos. 1 på kartan.

Åsbräcka

Vid den lilla vägen mot Åsbräcka kyrka växer den största eken i kommunen, omkretsen är hela 510 cm och höjden är imponerande. Trädet är fridlyst sedan länge, det skadades vid en vinterstorm nyligen men har förhoppningsvis många år framför sig.

Fridlysta eken i Åsbräcka.

Lite längre fram ligger kyrkan mycket vackert på en kulle, med fina vyer över omgivande dalgångar. På våren blommar gullvivor/majnycklar i mängd kring kullens öppna hällar. Här finns också spännande strutskinnlavar.

Gullvivor eller "majnycklar".

Vy över Lilla Edet.

12 Prässebergen

Om man vill beskåda den mäktiga Göta äldalen är Prässebergen ett bra alternativ. Här finns vandringsleder med anslutningar från Linneklev vid den mellersta infarten till Lilla Edet eller från den norra infarten från E45. Den branta stigningen kan vara tuff men man får lön för mödan när man blickar ut över äldalen. Ett alternativ är skärmflygarnas topp som också är

tillgänglig från E45:an någon kilometer längre norrut. För den botaniskt intresserade rekommenderas ravinen ovanför folkets park, här finns rika bestånd av blodnäva och många ormbunksarter. Gå försiktigt i branten då stenar kan vara lösa och ibland hala. Här finns också fina vattenfall. Passa på när det regnat en del eftersom bäckarna normalt är ganska små med lite vatten.

Vy över Bondeström.

Forsande bäck.

Ryrsjön.

13 Kring Ryrsjön

En fin vandringsled går runt sjön. I utlopps bäcken finns det gott om havsöring som här har fina lekbottnar. Forsärlan häckar i dämmet och har man tur kan man få se kungsfiskaren spana från en kvist över vattnet. Bäckan mellan Borydsjön och Ryrsjön är delvis grävd och i den blottade

strandbrinken kan man finna musselskal från det forntida hav som täckte större delen av kommunen efter den senaste istiden.

Spana efter: kungsfiskare, forsärla, lekande havsöringar i bäcken nedom dämmet.

Foton från Ryrsjön: Börje Ahlqvist

Smörbollar.

Ryrsjöbäcken.

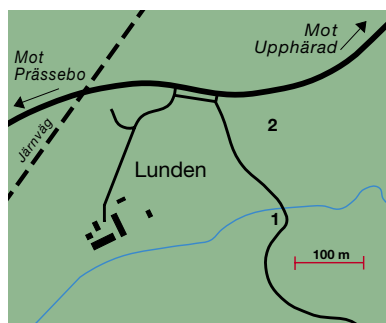

Gammal beteshage.

I 4 Prässebo, kulturmarker vid Lunden

Beteshagar, lövdungar och en vacker bäckravín. Det omväxlande kulturlandskapet bjuder på fina naturupplevelser. Torplämningar sätter fantasin i rörelse och en vacker sparbanksek ger fin skugga en solig dag, beundra även borsttistelns vackra blommor.

Leta efter: slättergubbe i beteshagen, borsttistel vid bäcken.

I Brudborste, 2 Sparbanksek

Brudborste.

Slättergubbe.

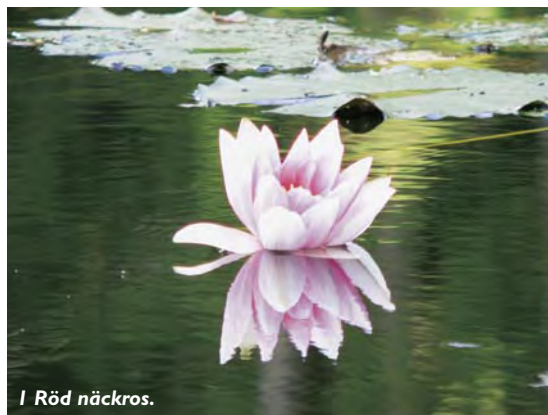

Plats för vila.

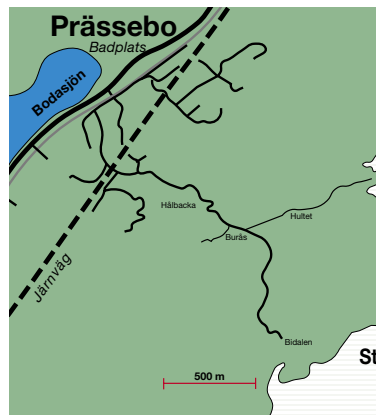
15 Prässebo – Iglasjön

Här har byalaget ordnat en vandringsväg till den fridfulla Iglasjön. Skyltar finns som vägleder vandraren, man vill ju inte gärna gå vilse i den omgivande Mordgäldskogen. Framme vid sjön finns en liten brygga varifrån man kan se sjöns röda näckrosor.

Om man stannar en stund på denna fridfulla plats kanske fiskgjusen kommer och gör en lov över sjön i jakt på en lämplig fisk, ett alltid lika intressant skådespel. På vägen kan man göra en liten avstickare till den gamla ”gruvan”.

I Röd näckros.

Trädlöst mosseplan.

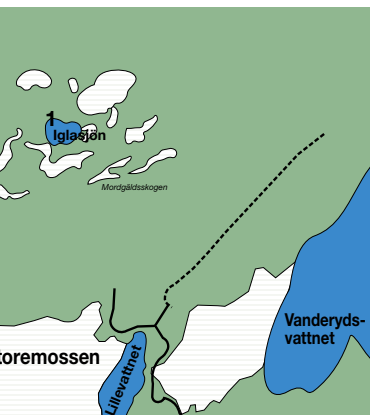
16 Storemossen i Prässebo

Detta är den största öppna mossen i kommunen. Här är naturen helt orörd, med ett rikt fågelliv med bl.a. ljungpipare. Mossen ligger i en svacka i terrängen och är helt uppbyggd av förmultnade växtdelar sedan senaste istiden. För att till fullo njuta av denna fridfulla plats rekommenderas en övernattningsområde om våren eller

försommaren på den lilla skogklädda holmen ute på mossen. Stor försiktighet gäller dock när man går på mossar, då höljorna är "bottenlösa".

Leta efter kärllväxter: de tre arterna silesår vars klubbiga blad fångar insekter.

Spana efter: ljungpipare, gulärta.

Smäsilesår trivs på lösbottnar.

Akergröda.

17 Barsjön

Denna lilla sjö som ligger vid vägen mot Nygård från Tunge/Göta, är spännande på flera vis. Om våren sjuder det under en tid av grodors och paddors lek. Senare på året tar fåglarna vid. Lyssna efter sångare i de täta vassarna! Även floran i och kring sjön är spännande med den storblommiga sjöranunkeln och småkaveldun bland många fler arter.

Småkaveldun.

Jungfru Marie
nycklar.

Barsjön.

Gårdaåns meanderlandskap.

18 Lödöse – Pingstalund, Gårdaån och Spetalsbergen

Pingstalund är ett jättefint närströvområde i anslutning till Lödöse. Här går fina stigar som bl.a. tar dig till Galgeberget, där utsikten över älvdalen är fantastisk. Tidiga vårmorgnar kan man se stora mängder flyttfågel som följer älvdalen på färden norrut. Nordväst om området slingrar sig Gårdaån fram i ett mycket vackert landskap. Inne i samhället vid kvarnen finns en

laxtrappa där vandrande fisk kan ta sig förbi det gamla kvarndämet. Här kan man också se den gulgrönt färgade forsärlan. Även norr om Lödöse museum uppe på Spetalsberget finns fina stigar och utsiktsplatser för utblickar över den mäktiga älvdalen.

Spana efter: forsärla, strömstare, hoppande hausöring.

Vitsippstid i Pingstalund.

Denna lilla skrift presenterar några av de mer sevärda platserna i vår kommun. Följ med till storslagna högmossar, leende lundar, spännande skogar, vackra sjöar och blomstrande ådalar.

Det här är din guide till kommunens spännande natur, och det finns mycket att upptäcka!

För de som vill se mer av naturen, finns det kartor över uppmärkta vandringsleder på kommunens hemsida.

Allemansrätten

Lite om denna numera grundlagsfästa sedvanerätt.

- Inte störa inte förstöra, det är principen bakom denna unika rätt.
- Respektera hemfriden, du får ta dig fram till fots, cykla, rida och tillfälligt vistas i naturen om du inte riskerar att skada gröda, skogsplantering eller annan känslig mark. Du måste respektera hemfriden och inte passera eller vistas på privat tomt.
- Ta med skräpet, en självklarhet
- Plocka blommor bär och svamp, ja men inte om de är fridlysta

Hitta? Börja med platserna som ligger närmast, då kanske det passar att gå eller cykla dit. Om man har bil gäller det som alltid att man parkerar med omdöme, om det inte finns anordnade parkeringsplatser.

LILLA EDETS
KOMMUN

Vill du veta mer vänd dig till:

LILLA EDETS KOMMUN

463 80 Lilla Edet

Telefon 0520-65 95 00

Hemsida: www.lillaedet.se

